

**GKI GAZDASÁGKUTATÓ Rt.
KOPINT-DATORG Rt.
TÁRKI TÁRSADALOMKUTATÁSI INTÉZET Rt.**

**Az EU-csatlakozás középtávú gazdasági-
társadalmi hatásai Magyarországra**

Budapest, 2003. február

Készítették a

**GKI GAZDASÁGKUTATÓ Rt.
KOPINT-DATORG Rt.
TÁRKI TÁRSADALOMKUTATÁSI INTÉZET Rt.**

munkatársai

**Adler Judit
Akar László
Balassa Ákos
Barta Judit
Benyó Balázs
Berényi Judit
Bíró Péter
Butt László
Fábián Zoltán
Gábos András
Hegedűs Miklós
Hüttl Antónia
Karsai Gábor
Kolosi Tamás
Kopasz Mariann
Losoncz Miklós
Malatinszky Jenő
Medgyesi Márton
Molnár László
Nagy Ágnes**

**Nagy Katalin
Némethné Pál Katalin
Obláth Gábor
Palócz Éva
Papanek Gábor
Pénzes Petra
Petz Raymund
Pichovszky Kristóf
Rudas Tamás
Sági Matild
Sik Endre
Skultéty László
Somogyi Dorottya
Sulok Zoltán
Szabó László
Szívós Péter
Tóth István György
Vanicsek Mária
Vértes András
Viszt Erzsébet**

Készült a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából.

A tanulmánynak vagy részeinek bármely módon való sokszorosítása tilos. A tanulmány megállapításai csak a forrás megjelölésével idézhetők.

T a r t a l o m

Vezetői összefoglaló	I-IV
1. Bevezető	1
2. EU többletforrások és kötelezettségvállalások	4
3. Hatás a beruházásra és a termelésre	6
a) A működőtőke be- és kiáramlása	6
b) Ipar és építőipar	7
c) Agrárium	9
d) Informatika és távközlés	12
e) Közlekedés és szállítás	13
f) Egyéb szolgáltatások	13
g) Hatások a vállalati szerkezetre	14
h) Környezetvédelem	15
4. Külkereskedelem a csatlakozás után	16
5. Pénzügyi folyamatok	18
a) Infláció	18
b) Államháztartás	19
c) Külső egyensúly	21
d) Úton az euró bevezetése felé	22
6. Társadalmi folyamatok	23
a) Munkaerő-piaci átalakulás és társadalomszerkezet	23
b) Munkaerőpiac és migráció	25
c) Életszínvonal és jövedelem-eloszlás	27
d) Regionális politika és intézményi változások	29
e) Információs társadalom	30

Mellékletek

Táblázatok

Az EU-csatlakozás hatása Görögország, Portugália
és Spanyolország gazdaságára

A modellszámítások módszertani háttere

Vezetői összefoglaló

A Miniszterelnöki Hivatal felkérésére a GKI Gazdaságkutató Rt., a Kopint-Datorg Rt. és a Társadalmi Kutatási Intézet Rt. 2003. februárjában elemzést készített az EU-csatlakozás Magyarországra gyakorolt középtávú gazdasági-társadalmi hatásairól.

A hatásvizsgálat során két lényegesen különböző változatot hasonlítottunk össze. Egyrészt azt, hogy Magyarország 2004. május 1-én kilenc további országgal együtt belép az EU-ba, másrészt azt, hogy kilenc ország EU-tag lesz, Magyarország viszont nem. Ilyen értelemben **a belépés és a kimaradás különbségét** térképeztük fel.

Az EU-csatlakozás egy olyan **13 éve tartó folyamat lezárultát jelenti**, amelyben a kedvező hatások már sok éve érvényesülnek. Ezért **a csatlakozás közvetlen pozitív hatásai már kisebbek**, jelentős arányban nem 2004-2006 között jönnek felszínre. **Azonban a csatlakozás Magyarország gazdasági felzárkózásának egyetlen valós esélye. Egy esetleges kimaradás ugyanis már 2003-tól nagy bizalomvesztést és instabilitást okozna, megkérdőjelezné az elmúlt évtized politikai és gazdasági erőfeszítéseit.** Elvesztenénk a hazai és a külföldi tőke bizalmát, a forint gyorsan leértékelődne, ezzel az infláció megugrana, a gazdasági környezet erőteljesen romlana. **Míg csatlakozási döntés esetén a kormányzat feladatait döntő mértékben a kiaknázható előnyök maximalizálása jelenti, a „nem” döntés esetén a kormányzat a sorozatos negatív hatások, a lecsúszás kivédésével lenne elfoglalva.**

A csatlakozás és egy végleges kimaradás más-más Magyarországot eredményez. Kimaradás esetén nem remélhető jelentős javulás az életkörülményekben, az infrastrukturális szolgáltatások színvonalában, a környezet védelmében, a termelésben felhasznált technológiákban és a nemzetközi versenyképességben. A várakozások romlása és az ebből fakadó – szélsőséges esetben akár pánikszerű – reakciók (pl. a pénzpiacokon, a befektetők elmaradásával vagy elmenekülésével) igen súlyos társadalmi-gazdasági válságot is kiválthatnak. Nyilván egy ilyen katasztrófaszerű kimaradási változattal való összehasonlítás a csatlakozás előnyét rendkívüli módon felnagyítaná. Ezért a továbbiakban **kimaradási változatként nem ezt, hanem egy olyan viszonylag pozitívabb gazdasági-társadalmi scenáriót veszünk figyelembe, amely a nem túl távoli jövőben (példaként 2007-ben) lehetővé teszi**

az EU-csatlakozást, és ebben bízva nem tételezi fel a várakozások szélsőséges romlását. Ehhez az elviselhető, átmeneti kimaradást feltételező változathoz viszonyítjuk a belépés hatását.

Modellszámítások eredményeként az adódott, hogy az EU-belépés nyomán 2003-2006 között a GDP évente átlagosan 0,8%-kal gyorsabban emelkedik, mint kimaradás esetén. A növekedés üteme 2004-től csatlakozás esetén minden évben eléri a 4%-ot, kimaradás esetén egyetlen évben sem haladná meg a 3,3%-ot.

Belépés esetén a **lakosság fogyasztása évente kb. 0,7 százalékponttal gyorsabban**, átlagosan évente 3,9%-kal nő, míg kimaradás esetén ez a dinamika alig haladná meg a 3%-ot. A **beruházások évente több mint 9%-kal emelkedhetnek belépés esetén**, míg a kimaradás csak 4-5%-os bővülést tenne lehetővé (a különbség évi 200 milliárd forinttal több beruházás).

Belépés esetén a 4 év átlagos inflációja 4,2% körül várható (5% felettiről indul és 3% környékére megy le). Egy esetleges **kimaradás** nyomán a várakozások romlása miatt 2003. közepén még optimista feltételezések szerint is kb. 11%-os, a sávközeget elérő gyors nominális leértékelődés következik be. Ennek hatásaként **az átlagos infláció a 2003-2006-os időszak átlagában 6,2% körül lesz**, erőteljesen emelkedik 2004. közepéig, majd nagyon lassan csökken. (Szélsőségesen romló várakozások esetén a kimaradás akár az infláció 10 százalékpontos felugrását is előidézheti.)

Belépés esetén Magyarország 2004-2006 között a közösségi költségvetésből összesen nettó **1,4 milliárd euró forráshoz** jut. A **külföldi tőke** beáramlása az erősödő bizalom hatására növekedhet, a nettó működőtőke beáramlás elérheti az évi 1,5-2 milliárd eurót. **Kimaradás** esetén nem csak az EU-transzferek maradnának el, s a működőtőke beáramlása mérséklődne mintegy a felére, de kedvezőtlen esetben **tőke kivonásra is számítani kellene.**

A gazdasági egyensúlyt az EU belépés főleg közvetetten, a várakozások és a megítélés javulásán, a stabilitás erősítésén keresztül befolyásolja. Az államháztartás deficitje ugyan önmagában kb. a GDP 0,5%-ával romlana, de ezt a gyorsabb gazdasági növekedésből adódó forrásnövekedés jórészt ellensúlyozza. A **külkereskedelmi mérleg** a beruházások importigénye miatt ugyan romlik, de az EU-támogatások, a turizmus javuló egyenlege, a csökkenő kamat és a bővülő tőkebejövetel **a fizetési mérlegben ezt bőven ellentételezi. Kimaradás esetén a pénz- és tőke kivonás (mértékétől**

függően) akár látványos romlást is okozna mind az államháztartási, mind a fizetési mérlegben.

Az EU-csatlakozás egyik **fő nyertese** a növekvő beruházási kereslet előnyeit élvező **építő- és építőanyagipar** (illetve ehhez kapcsolódva a kohászat). **Kimaradás** esetén a forint leértékelődése átmenetileg lökést adhat az ipari exportnak, ez azonban az új korszerű kapacitások idetelepülése híján perspektívátlan – a fejletlenebb országokra jellemző – termelési struktúra konzerválásához vezetne. Ennek következtében kimaradás esetén az **ipari termelés** kb. évi 1 százalékponttal kisebb lenne, mint belépés esetén.

A magyar **agrárgazdaság** az EU csatlakozásból való **kimaradás esetén stagnáló pályán marad**, mert tőkevonzó képessége nem lesz elegendő az ágazat megújításához. **Belépés esetén** a támogatási rendszer megváltozása, a piacbővülés és beruházásnövekedés, a világ élelmiszeriparának koncentrációs folyamatába való bekapcsolódás révén viszont **az eddiginél lényegesen gyorsabban, évi 3-5%-kal fejlődhet, esélyt kap a felzárkózásra**. Az EU-csatlakozás kezdetben nem eredményez sokkal több támogatást a magyar mezőgazdaság számára, ennek eloszlása azonban jóval **koncentráltabb lesz**. **A termelők mintegy 10 %-a részesül majd támogatásban**. A legnagyobb nyertes a **gabonaipar**, amely az összes támogatás mintegy 70%-ára számíthat. A **szarvasmarha-ágazat** helyzete stabilizálódik. Kedvezményezett lesz a **cukor- és dohányipar** is. A kvótával nem szabályozott termékek (például a **sertés és a baromfi, esetleg a zöldség-gyümölcs**) esetében a támogatások megszűnése az első években **gondot** fog okozni.

Az EU csatlakozás hatására a **szolgáltatások** területén is fellendülés várható. **Felgyorsul a hazai szállítási (vasúti és közúti) infrastruktúra modernizálódása**. Határozottan élénkül az **ingatlanpiac**. Az **informatikai és távközlési piacon kimaradás esetén** – fizetőképes kereslet hiányában – a szolgáltatóknak nem éri meg minőségi előrelépést jelentő fejlesztések végrehajtása.

*A nemzetközi **környezetvédelmi normáknak** való megfelelés elengedhetetlen a társadalmi jólét európai szintjének eléréséhez. Környezetvédelmi célokra EU-források pályázhatók meg.*

*A **kimaradás** a környezetvédelmi beruházások egy részének **elodázásához, rosszabb környezeti állapothoz és életminőséghez** vezetne.*

A csatlakozás hatására a **foglalkoztatás** csökken a mezőgazdaságban (főleg a mellék- és kiegészítő foglalkoztatás terén), stagnál az iparban, a szolgáltató szektorban viszont nő. **Összességében** a foglalkoztatottak

száma évi kb. 0,5%-kal emelkedik, míg kimaradás esetén ez mintegy 0,2%.

Növekszik a termelékenység, a hazai bérek fokozatosan **közelítenek** az EU-tagországok bérszintjéhez. **Csatlakozás esetén a reálbérek évi 1-1,5 százalékponttal gyorsabban emelkedhetnek, mint kimaradás esetén.**

Az EU-ba való belépés **eltérő mértékben** érinti az egyes foglalkoztatotti csoportokat. Az exportorientált, magas hozzáadott értéket produkáló ágazatokban nő a kereslet az **iskolázott** munkaerő iránt. Az **alacsony** hozzáadott értéket termelő export-ágazatokban viszont a jelenlegi foglalkoztatás is veszélybe kerülhet a növekvő bérköltségek miatt. A **kis- és középvállalkozásokban** foglalkoztatottak nehezebb helyzetbe kerülhetnek, mert **itt élénkül a verseny**, s ezek a cégek általában alultőkésítettek és kevésbé versenyképesek. A csatlakozás azonban újabb piacokat is megnyit, és a felgyorsuló gazdasági növekedés a szolgáltatások iránti belső keresletet is fokozza.

A képzett munkaerő iránti kereslet növekedése általában a **fiatal generáció** helyzetét javítja az idősebbekhez képest. A strukturális alapok támogatásaiból a **romák** és a munkaerőpiacon **hátrányos helyzetű** más csoportok is részesülni fognak, ami csökkentheti az esélyegyenlőtlenségeket és a társadalmi kirekesztés mértékét.

Nem várható a régiók közötti jövedelmi különbségek további éleződése. A növekedés és a bérfelzárkóztatás körülményei között az **abszolút szegénység csökkenése** valószínű. Reálisnak tűnik, hogy az uniós szegénységi küszöbhez mért magyarországi szegénységi ráta néhány év alatt akár 20-30%-kal is csökkenjen.

A csatlakozás nyomán a **középosztályok** erősödése várható. A vállalkozói szférában dolgozó fehérgallérosok, a köztisztviselők és a közalkalmazottak helyzete és perspektívája javul. Ezzel erősödik a társadalmi csoportok közötti kohézió. Kimaradás esetén a **kisebb jövedelmi különbségek alacsonyabb jövedelmi szint mellett** alakulnának ki, vagyis többen élnének egy „abszolút” szegénységi szint alatt.

1. Bevezető

Az EU-csatlakozás középtávú hatásainak társadalmi-gazdasági hatásvizsgálatánál **két lényegesen különböző változatot hasonlítottunk össze: egyrészt azt, hogy Magyarország 2004. május 1-én kilenc további országgal együtt belép az EU-ba, másrészt azt, hogy kilenc ország 2004. május 1-én EU-tag lesz, Magyarország viszont nem.** Ilyen értelemben a **belépés és a kimaradás különbségeit** térképeztük fel. A vizsgálatok egyrészt kvalitatív eszközökkel, másrészt modellszámításokkal történtek.

Az EU-csatlakozás **kvalitatív** értékelésénél figyelembe vettük, hogy a belépés egy **13 éve tartó folyamat lezárultát** (és persze egy új tagsági viszony kezdetét) **jelenti.** Magyarország ebben a folyamatban mindig törekedett arra, hogy az előnyös hatások minél korábban jelentkezzenek. Így a vámok eltörléséből, a piacok megnyitásából, a befektetések megnövekedéséből, továbbá a piaccgazdaság intézményeinek kiépítéséből eredő **pozitív hatások** a magyar gazdaságban és társadalomban **már sok-sok éve jelentkeznek.** Ezért a **csatlakozási folyamat lezárulásának közvetlen pozitív hatásai 2004-2006 között viszonylag mérsékeltek.** Ugyanakkor egy esetleges kimaradás **törést, nagy bizalomvesztést és instabilitást okozna, megkérdőjelezné az elmúlt 13 év politikai és gazdasági erőfeszítéseit,** történelmi léptékű céltévesztést és orientációs zavarokat hozhatna magával.

A csatlakozás a magyarországi politikai és intézményi szerkezetet az uniós politikai és közösségi intézményekhez való illeszkedésre kényszeríti. A belépés a hazai közszféra és politikai élet szakszerűsödését, civilizálódását hozza magával. A **kimaradás** – ha csak átmeneti lenne – önmagában nem gátolná meg ezt a folyamatot, de az uniós intézményi kényszerek hiánya továbbra is teret adna a tisztázatlanságoknak.

Mind az „igen”, mind a „nem” döntés esetén egyaránt **marad mozgástere a gazdasági-társadalmi jólétet szem előtt tartó nemzeti kormánypolitikának.** Az „igen” **megadja az esélyt az uniós átlaghoz való dinamikus felzárkózásra, de ez** (mint azt az EU-hoz csatlakozók „középgenerációja”, Írország, Portugália, Spanyolország, Görögország eltérő példáin láthatjuk) **nem szükségszerűen következik be.** A sikeres csatlakozás döntő mértékben függ a hazai intézmények professzionalizmusától.

Csatlakozás esetén szűkülni fog viszont a kormányzat mozgástere abban, hogy sajátos politikai eszközeivel beavatkozzon a gazdaság működésébe. Ez pozitív hozadékkal járhat. Az EU számos gazdaságpolitikai területen kitűzi a célt, amely felé az országnak haladnia kell. Ilyen pl. a maastrichti kritériumrendszer, amelyhez való közelítés, majd csatlakozás jótékonyan tompítani fogja a „politikai” üzleti ciklusokat, fegyelmező erőként működik a kormányzati költekezési szándékokkal szemben.

Míg csatlakozási döntés esetén a kormányzat feladatait döntő mértékben a kiaknázható előnyök maximalizálása képezi, a „nem” döntés esetén a kormányzat a sorozatos negatív hatások, a lecsúszás kivédésével lenne elfoglalva. Egy esetleges kimaradási döntés a bizalomvesztés, a közhangulat megváltozása és a működőtőke beáramlás lelassulása miatt akkor is súlyosan romboló hatású lenne, ha feltételezzük, hogy esetleg a következő körben (ha lesz ilyen) Magyarország számára egy késleltetett csatlakozás lehetősége előtt nem zárulnak be a kapuk.

Az uniós csatlakozás még szerkezeti átalakulásokkal jár a magyar gazdaságban és társadalomban. Ezeknek a mechanizmusai, **nyertesei és vesztesei** nagyon hasonlatosak lesznek ahhoz, amit rendszerváltás során tapasztalhattunk. A gazdaságra és társadalomra gyakorolt hatások **mértéke azonban közel sem lesz akkora, mint az elmúlt évtizedben.** Pozitív döntés esetén az EU-támogatások és a hozzá kapcsolódó hazai források javítani fogják az elmaradottabb régiók jövedelmi pozícióját, hozzájárulnak az infrastruktúra fejlődéséhez, ezáltal a gazdasági tevékenység felpörgéséhez, továbbá segítik a humán (országos és regionális) infrastruktúra fejlődését, a gazdasági versenyképességet és az agrárgazdaságot. **Mindezek nemcsak elősegítik az ország fokozatos felzárkózását a fejlett világhoz, de ezek segítségével a vesztesek is sokkal jobban megvédhetők, mint a 90-es évek első felében.**

A csatlakozás és a kimaradás más-más Magyarországot eredményez az évtized végére. Kimaradás esetén nem remélhető jelentős javulás az életkörülményekben, az infrastrukturális szolgáltatások színvonalában, a környezet védelmében, a termelésben felhasznált technológiákban és a nemzetközi versenyképességben. A várakozások romlása és az ebből fakadó – szélsőséges esetben akár pánikszerű – reakciók (pl. a pénzpiacokon, a befektetők elmaradásával vagy elmenekülésével) **igen súlyos társadalmi-gazdasági válságot is kiválthatnak.** Nyilván egy ilyen katasztrófászerű kimaradási változattal

való összehasonlítás a csatlakozás előnyét rendkívüli módon felnagyítaná. Ezért a továbbiakban **kimaradási változatként nem ezt, hanem egy olyan viszonylag pozitív gazdasági-társadalmi scenáriót veszünk figyelembe, amely a nem túl távoli jövőben (példaként 2007-ben) lehetővé teszi az EU-csatlakozást, és ebben bízva nem tételezi fel a várakozások szélsőségesen erőteljes romlását.** Ehhez a viszonylag pozitív (elviselhető) kimaradási változathoz viszonyítjuk a belépés hatását.

Mindezekből kiindulva modellszámításokat végeztünk 2003-2006-ra az EU-csatlakozás, illetve kimaradás makrogazdasági hatásainak felmérésére. **Ezek a számítások a következő feltételezésekből indultak ki:**

- a) ágazatonként megbecsültük a csatlakozás, illetve a kimaradás hatását a kivitelre,
- b) csatlakozás esetén feltételeztük, hogy a forint évente átlagosan 2%-kal reálfelértékelődik az euróhoz képest; kimaradás esetén viszont a forint 2003. közepén mintegy 11%-kal (a sávközépig) nominálisan leértékelődik, s utána 2006-ig enyhén (évi kb. 1%-kal) reálfelértékelődik,
- c) elsősorban az árfolyamalakulás következtében az infláció csatlakozás esetén lényegesen alacsonyabb, mint kimaradás esetén,
- d) ennek következtében a reálbérek növekedése csatlakozás esetén dinamikusabb, mint kimaradás esetén,
- e) végül ágazatonként megbecsültük a beruházások várható alakulását.

*A modellszámítások eredményeként az adódott, hogy 2003-2006 között a **GDP** évente átlagosan **0,8%-kal gyorsabban emelkedik, mint kimaradás esetén.** Ezen belül 2003-ban az eltérés kisebb, de 2004-től **belépés esetén a növekedés üteme minden évben eléri (kedvező világgazdasági körülmények esetén meghaladja) a 4%-ot, kimaradás esetén egyetlen évben sem haladja meg a 3,3%-ot.***

A gyorsabb gazdasági fejlődés lehetővé teszi mind a lakossági fogyasztás, mind pedig a beruházások dinamikusabb emelkedését. A **lakosság fogyasztása évente kb. 0,7 százalékponttal gyorsabban, átlagosan évente 3,9%-kal nő, míg kimaradás esetén ez a dinamika alig haladja meg a 3%-ot.** A **beruházások évente átlagosan több mint 9%-kal emelkedhetnek belépés esetén** (többek között az EU-források hatására is), míg a kimaradás csak 4-5%-os bővülést tenne lehetővé (a különbség évi 5 százalékpont, átlagosan évi 200 milliárd forinttal több beruházás).

A gazdasági egyensúlyt az EU belépés főleg közvetetten, a várakozások és a megítélés javulásán, a stabilitás erősítésén keresztül befolyásolja. Az államháztartás deficitje ugyan önmagában kb. a GDP 0,5%-ával romlana (annak következtében, hogy egyes agrártámogatások elkerülik a költségvetést és közvetlenül jutnak a gazdálkodó szervezetekhez, miközben a csatlakozás terheket ró a költségvetésre), de ezt a gyorsabb gazdasági növekedésből adódó forrásnövekedés jórészt ellensúlyozza. A **külgazdasági** (külkereskedelmi és fizetési) egyensúly terén pedig a nagyfokú stabilitást adó piachoz és intézményrendszerhez való csatlakozás lehetővé teszi a kimaradás esetén lehetségesnél valamivel nagyobb deficit lényegesen kedvezőbb finanszírozását; részben az EU-támogatások és a többletműködőtőke-beáramlás segítségével, részben a pénz- és tőkepiacon keresztül. **Kimaradás esetén a pénz- és tőkekivonás (mértékétől függően) akár látványos romlást is okozhat mind az államháztartási, mind a fizetési mérlegben.**

Egy külföldi modellszámítás szerint a nem vámjellegű piaci-gazdasági korlátok lebontása, ezzel összefüggésben az egységes belső piacba való beépülés 2004 és 2020 között az alapváltozathoz képest Magyarországon éves átlagban 0,5 százalékponttal gyorsítja a GDP, 0,8 százalékponttal a fogyasztás növekedési ütemét, s 0,4 százalékponttal javítja a cserearányokat. (Lejour, Arja – Mooij, Ruuid de – Nahuis, Richard: Enlarging the internal market: implications for countries and industries. CPB Report, 2001/3, 30-31. oldal)

2. EU többletforrások és kötelezettségvállalások

Az EU-ban közös alapokból támogatják az EU-átlagánál kevésbé fejlett országokat, s ezzel segítik felzárkózásukat. A kötelezettségvállalási előirányzat az adott évben vállalt, jogi erővel bíró kiadási előirányzatokat tartalmazza. A kifizetési előirányzat a korábbi évek és az adott év kötelezettségvállalásaiból eredő tényleges kifizetésekre vonatkozik. Az utólagos elszámolás elve miatt egyes kötelezettségvállalásokat csak később egyenlítenek ki a közösségi költségvetésből. Emiatt lehet kisebb a kifizetési előirányzat a kötelezettségvállalási előirányzatnál.

Az Únió 5,1 milliárd euró (1999. évi árakon és árfolyamon mintegy 1400 milliárd forint) összegben vállalt **kötelezettséget** a Magyarországnak nyújtandó támogatásra 2004 és 2006 között. Az **EU kifizetési előirányzata** ennél kisebb, 3,6 milliárd euró. Ezek nagyságrendjét érzékelteti, hogy a 2003. évi magyar központi költségvetés kiadási főösszege 5310 milliárd forint.

A közösségi költségvetésben Magyarország számára elkülönített támogatások, 2004-2006 (millió euró, 1999. évi áron)

Kötelezettségvállalási előirányzatok	2004	2005	2006	2004-2006 összesen
1. Mezőgazdaság	228	596	659	1483
2. Strukturális és kohéziós politika	788	900	1159	2847
3. Belső politikák	191	186	183	559
Részösszeg	1207	1681	2001	4889
4. Költségvetési kompenzáció	155	28	28	211
Összes kötelezettségvállalási előirányzat	1362	1709	2029	5100
Kifizetési előirányzatok				
1. Mezőgazdasági támogatások	125	544	653	1322
2. Strukturális és kohéziós politika	209	438	524	1171
3. Belső politikák	100	133	158	392
Részösszeg	434	1115	1335	2884
4. Előcsatlakozási támogatások	235	199	124	558
5. Költségvetési kompenzáció	155	28	28	211
Összes kifizetési előirányzat	824	1342	1487	3653

Forrás: Külügyminisztérium

A közösségi költségvetésbe az új tagállamoknak a 2004-es kötelezettségeik arányos részét, vagyis – a 2004. május elsejei belépésnek megfelelően – azok kétharmadát kell csak befizetniük. Magyarországnak 2004-ben összesen 553 millió, 2005-ben 845 millió, míg 2006-ban 865 millió eurót kell az EU-költségvetésbe befizetnie.

Magyarország hozzájárulása a közösségi költségvetéshez, 2004-2006 (millió euró, 1999. évi áron)

Magyarország befizetései	2004	2005	2006	2004-2006 Összesen
1. Tradicionális saját források	97	150	150	397
2. Áfa-alapú befizetés	107	167	173	447
3. GNI-alapú befizetés	349	528	542	1419
Összes befizetési kötelezettség	553	845	865	2263

Forrás: Külügyminisztérium

A be- és a kifizetések egyenlegeként 2004 és 2006 között Magyarország a közösségi költségvetésből garantáltan nettó értékben 1,4 milliárd euró forráshoz jut. Ez jelenlegi árfolyamon kb. 330 milliárd forint.

A Magyarország által kapott támogatások és befizetések egyenlege, 2004-2006 (millió euró)

	2004	2005	2006	2004-2006 Összesen
EU összes kifizetési előirányzat	824	1342	1487	3653
Magyarország összes befizetési kötelezettsége	553	845	865	2263
A Magyarország által kapott támogatások és a befizetések egyenlege	271	497	622	1390

Forrás: Külügyminisztérium

A kapott támogatásokon belül külön célszerű vizsgálni a **fejlesztési célú** forrásokat. Az EU 2004 és 2006 között összesen 2,8 milliárd euró közösségi támogatásra vállalt kötelezettséget a Strukturális és a Kohéziós Alapból. Ezek a források beruházásra használhatók, s a 2004 és 2006 között várható magyar GDP évi átlagban kb. 1,2%-át adják. Ezekhez a kötelezettségvállalásokhoz jelentős hazai források is kapcsolódnak majd, így az EU-támogatások 1500-1600 milliárd forint értékű fejlesztés megvalósításában játszanak szerepet. **Ez a csatlakozás utáni években a gazdasági növekedést számottevően gyorsítja.**

3. Hatás a beruházásra és a termelésre

a) A működőtőke be- és kiáramlása

A külföldi működőtőke beáramlására az EU-csatlakozás a növekvő bizalom révén kedvezően hat. A nagy európai és tengerentúli befektetők mellett a közeli EU-országok egyre több kis- és középvállalata számára is vonzóvá válik az új EU-tagállam gazdasága. **Mérséklően hat viszont több – az EU-csatlakozással összefüggő – versenyképességet rontó tényező;** így a vámszabadterületek megszüntetése, a befektetési kedvezmények átalakítása. A Magyarországról történő **működőtőke-kiáramlás** egyrészt egyes új, a magyarnál alacsonyabb bérköltségű tagországok felé erősödik (pl. Szlovákia, balti államok); másrészt a szintén olcsó, privatizációs folyamatukban előrehaladó kelet-európai országok (pl. Oroszország, Románia, Szerbia, Horvátország, Ukrajna) irányába. Összességében 2003-2006. között évente 1,5-2 milliárd euró nettó (1,8-2,5 milliárd bruttó) **működőtőke-befektetés** várható.

A működőtőke-beáramlás egy része **a privatizációhoz kapcsolódik.** EU-csatlakozás esetén a magánosításra szánt cégeket, részvényeket többre értékeli a piac, mintha kimaradnánk az Unióból. **A csatlakozás után növekvő tőkebeáramlás** várható a gépjárműiparba, a logisztikába, az élelmiszeriparba, az építő- és építőanyagiparba, az ingatlanügyletekbe, s tulajdonosi átrendeződés várható a vegyiparban.

Kimaradás esetén a beáramlás mértéke kb. a felére csökkenne, évenként legalább 0,5-1 milliárd euróval lenne alacsonyabb, mert a működőtőke számára vonzóbb lenne a régió más új EU-tagállamaiba való befektetés, sőt nálunk tőkekivonás is bekövetkezhet. A várakozások romlása miatt a már ittlévő külföldi cégek befektetése, profitfelhalmozása

mérséklődne, emellett lényeges új tőkebejövetelekre sem lehetne számítani.

b) Ipar és építőipar

Az EU-tagság segíti a világgazdasági lehetőségek kihasználását, a kimaradás viszont tartósan rontja azt. A csatlakozás hatására megvalósuló gyorsulás sem hozza vissza a kilencvenes évek végén tapasztalt dinamikát, de kb. **évi 1 százalékpontos többletet** eredményezhet az **ipari termelés bővülésében**. Kimaradás esetén csak akkora működőtőke áramlana az iparba, amennyi fedezné a kivonások mértékét, így az ipari kapacitások bővülése a vállalatok saját felhalmozási forrásaiból valósulna meg. Ez mintegy 500 milliárd forinttal kisebb, gyakorlatilag stagnáló beruházást jelentene.

Az ipari növekedés húzóereje továbbra is a kivitel marad. A **csatlakozás** a kedvezőbb piaci lehetőségek és a javuló kapacitások miatt **9-10% közötti ipari exportbővülést** eredményezhet. Rövid távon a csatlakozásból való **kimaradás** által előidézett forintleértékelődés kedvező lökést adhatna az exportnak. Ez azonban az új korszerű kapacitások idetelepülése híján perspektívátlan – a fejletlenebb országokra jellemző – termelési struktúra konzerválásához vezetne. Ezt felerősítheti, ha az EU-ból való kimaradás hatására a külföldi tőke egy része kivonulna az országból. Végülis a kimaradás középtávon átlagosan **évi 3%-kal lassabb exportbővüléssel** járna.

A csatlakozás esetén egyes szakágazatokban **gondot okozhat**, hogy az EU kedvezményes importot lehetővé tevő szabályai olyan fejlődő országokra is vonatkoznak, amelyek nem gyengébbek a magyarnál. Így a távol-keleti gépipari, elektronikai, illetve ruházati cikkek a mainál alacsonyabb vámtarifa mellett érkezhetnek az országba, termelőket szorítva ki a belföldi piacról.

Az EU-csatlakozás egyik fő nyertese az építő- és építőanyagipar. Belépés esetén a 2003 és 2006 közötti időszakban az építőipari kibocsátás évi 3-4%-kal, a foglalkoztatás 1%-kal lesz magasabb, mint kimaradás esetén. A csatlakozás után beáramló fejlesztési források nyilvánvalóan jelentősen bővítik az építés iránti keresletet. Az infrastrukturális és a vállalkozói szféra, a lakosság építési kereslete egyaránt bővül. E kedvező lehetőségek hatására az ágazatba további külföldi tőkebeáramlás valószínű.

Az építési konjunktúra csatlakozás esetén kedvező hatással lesz a **vas- és acéliparra** is, mivel az építőipar rengeteg acélszerkezetet használ. Kimaradás esetén csak a mérsékelten növekvő hagyományos piacok

maradnak az ágazat számára, így a növekedési ütemkülönbség évi 1,5-2% is lehet.

A csatlakozástól az ipari innováció feltételrendszerének javulása, a növekedés gyorsulása várható. A **gépipar** nyer a csatlakozással, hiszen az évi közel 5%-os beruházási ütemkülönbség a kimaradáshoz képest növekvő belföldi keresletet jelent. Ha az információs társadalom fejlesztésének uniós programjai is működésbe lépnek, a híradástechnika, számítógépgyártás ágazat; az agrárfejlesztések nyomán a mezőgazdasági gépgyártás, a környezetvédelmi programok a járműipar, az általános beruházási konjunktúraélénkülés pedig az összes többi szakágazat számára piacbővülés jelenthet, ráadásul nem csupán belföldön, de a többi csatlakozó országban is.

A **könnyűipar** gondjai elsősorban nem az uniós csatlakozással, hanem a recesszióval és a kelet-ázsiai termelők által támasztott konkurenciával magyarázhatók. A csatlakozás talán a csomagolóanyagipar számára jelenthet némi keresletélénkülést, esetleg a kézműipar is nyerhet a turizmus fellendülésén. **A kimaradás viszont biztosan növeli a veszteséget:** a forintleértékelés ugyan 2003-ban átmeneti versenyképesség-javulást jelent az exportpiacokon, de a dráguló importalapanyagok, a modernizációs támogatások elmaradása igen hamar érvényre juttatja a negatív hatásokat, aminek főként létszámcsökkentő vonzata lenne fájdalmas.

Az iparban nem várható számottevő létszámbővülés az EU-csatlakozás hatására, a növekedés a termelékenység emelkedése, illetve esetleg minőségi munkaerőcsere révén valósul meg. **A kimaradás viszont évi 0-0,5% közötti létszámcsökkenést okozhat a feldolgozóiparban.**

c) Agrárium

A magyar mezőgazdaság az EU csatlakozásból való kimaradás esetén a jelenlegi stagnálás körüli pályán marad, mert tőkevonzó képessége nem lesz elegendő az ágazat megújításához. A kimaradás nem elsősorban a támogatások szintjében okoz elmaradást, bár az időszak vége felé ez is növekvő lesz az EU támogatások javára. A támogatások elosztása a jelenlegi hazai rendszerben jóval egyenletesebb az egyes mezőgazdasági szakágazatok és termelők között, mint az EU csatlakozás után lesz. Kimaradás esetén elesünk a 25 ország vám- és behozatali korlátok nélküli piaca adta lehetőségektől és az EU-n kívüli export EU által támogatott formájától.

A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar az EU-csatlakozással esélyt kap a felzárkózásra, de ennek megvalósulásához komoly belső változások szükségesek. A mélyreható szerkezeti átalakulás nem egy tényező hatására megy végbe. A támogatási rendszer megváltozása, a piacbővülés, a világ élelmiszeriparának koncentrációs

folyamatába való pozitív bekapcsolódás lehetősége azonos irányú változásokat eredményez. A változások eredményeként 4-5 év múlva a magyar agrárgazdaság **hatékonyabb, korszerűbb, integráltabb és nagyobb (!)** lesz a mainál.

Az EU-csatlakozás **nem eredményez sokkal több támogatást** a magyar mezőgazdaság számára, ennek **eloszlása azonban sokkal koncentráltabb lesz** a mainál.

A mezőgazdasági támogatások alakulása, 2004-2006

Év	A mezőgazdaságnak járó EU-s támogatás (millió euró)	A mezőgazdaságnak kifizetett támogatás (milliárd forint)*
2004	228	181
2005	596	264
2006	659	287
Összesen	1483	732

*EU-s támogatások + hazai közvetlen támogatás kiegészítés (a közvetlen támogatásoknak az előző évi kifizetése történik meg) + áthúzódó SAPARD támogatási keret.

Forrás: Kiss Judit számításai alapján. (Agrárcsatlakozási kilátásaink Koppenhága után II. rész MTA Világgazdasági Kutatóintézet Vélemények, Kommentárok, Információk 2003. február 9.)

A mezőgazdaságnak járó támogatások összetétele, 2004-2006

Felhasználási cím	Millió euró
Piacra jutási támogatás*	369
Közvetlen kifizetések (EU-s + hazai)	580
Vidékfejlesztési támogatás*	534
Összesen	1483

* A piacra jutási támogatások és a vidékfejlesztési támogatások pályázati úton nyerhetők el, tehát valószínűsíthető, hogy – legalábbis az első években – maradnak felhasználatlan keretek.

Forrás: Kiss Judit számításai alapján. (Agrárcsatlakozási kilátásaink Koppenhága után II. rész MTA Világgazdasági Kutatóintézet Vélemények, Kommentárok, Információk 2003. február 9.)

Szakértők szerint a **mezőgazdasági termelők mintegy 10%-a részesül majd támogatásban** (jelenleg ennél sokkal többen kapnak támogatást).

Az EU csatlakozás **elsősorú kedvezményezettjei a közvetlen támogatáshoz hozzájutó, termelési kvótával rendelkező termékek és termelők lesznek**. A legnagyobb nyertes a **gabonaipar**, ezen belül különösen a **takarmánygabona termelése**, amely az összes támogatás mintegy 70%-ára számíthat. A **szarvasmarha-ágazat** helyzete stabilizálódik, az állomány versenyképessége javul. Kedvezményezett lesz a **cukor- és a dohányipar** is. A kvóták elosztása a cukor és a tejkvóta esetében az előző évi termelés alapján már megtörtént. Itt a többlettermelést az EU bünteti. A gabona esetében a bázisterület és a referencia-hozam alapján számított termékmennyiségre vonatkoztatott támogatást felosztják a tényleges termelők között.

A kvótával nem szabályozott termékek (például a **sertés és a baromfi**) esetében a hazai támogatások megszűnése az első években **gondot fog okozni**, hiszen évi mintegy 10-10 milliárd forintos támogatástól esnek el. Ezen enyhíthet a gabona árának várható csökkenése, a kibővülő piaci, ezen belül kedvezőbb exportlehetőségek, illetve a regionális támogatási lehetőségek kihasználása. A **zöldség-gyümölcs** ágazatban is romolhat a versenyképesség, részben a támogatások csökkenése, részben a hazai termelők nem megfelelő szervezettségi szintje miatt (ebben az ágazatban csak Termelő Értékesítő Szervezetek pályázhatnak támogatásokra). A kvótával nem szabályozott termékek esetében is pályázni lehet piacrajutási, pl. export támogatásokra.

A támogatáspolitikai **kiszámíthatósága** az egész agrárszférában növeli a termelési biztonságot és a beruházási-fejlesztési szándékokat.

Az EU-s támogatási politika a mezőgazdasági hatékonyság növelése és nem a termelésbővülés irányába hat. **A mezőgazdasági termelés így is az eddiginél lényegesen gyorsabban, évente akár 3-5 %-kal bővül. Az export dinamikája is gyorsul. A mezőgazdasági beruházások** főként gépvásárlásokban, kisebb mértékben épületekben, állattartó eszközökben ötenek testet és a támogatott szektorokra koncentrálnak. **Növekedésük éves átlagban 10% körüli, az eddiginél gyorsabb lesz.** Nagyobb mértékű tőkebeáramlásra is számítani lehet.

A támogatásokból kiszoruló mezőgazdasági termelők versenyhátránya nő, ezek főként az elavult technológiával termelő, kisbirtokos kistermelők lesznek. **A mezőgazdasági alkalmazottak száma változatlan szinten marad, míg a mezőgazdasági termelést rész- vagy teljes munkaidőben folytató, piacra termelő gazdálkodók (önfoglalkoztatók) számának csökkenésére lehet számítani.** Ennek a körnek a vidékfejlesztési támogatások elnyerése nyújt lehetőséget arra, hogy új tevékenységbe kezdhessen. Erre hazai források is felszabadíthatók.

Az **élelmiszeripar** számára az EU csatlakozás elsősorban stabilizálódó, kiszámítható alapanyagforrást jelent majd. Könnyebbé válik valamelyest a termékek uniós piacra vitele is. A modernizációs források és az újabb befektetők (több szakágazatban mutatkozik komoly érdeklődés) gyorsíthatják az ágazat korszerűsödését. Az életszínvonal emelkedése a magasabban feldolgozott élelmiszerek iránti keresletet növeli belföldön. Az importverseny erősödik, lesz kiszorítási hatás, de nem szélsőséges mértékű.

Az agrárárakat illetően a csatlakozás nyomán sokan nagy áremelkedéstől tartanak. Erre nem kell számítani. A termelői árak már jelenleg is gyakran elérik a nyugat-európai szintet, itt esetleg a szigorú kvótás termékeknél (marhahús, cukor) lehet némi árnövekedés. Az élelmiszerek fogyasztói árai ugyan általában alatta vannak az EU-átlagnak, de az EU-ban is nagy különbségek vannak, másrészt a korlátozott kereslet és az erősödő importverseny fékezi az áremelkedést: **az élelmiszerárak emelkedése 2003-2006-ban nem fogja lényegesen meghaladni az átlagos inflációt, évi 4-6% között lesz.** Az EU-csatlakozásból való kimaradás esetén viszont valóban **bekövetkezhet az agrárszférában is egy ugrásszerű áremelkedés.**

d) Informatika és távközlés

Az informatikai és távközlési **beruházások** területén az **EU-csatlakozásnak jelentős lélektani hatása** lesz: egyrészt fokozza a piacon most jelen lévő tulajdonosi csoportok

aktivitását, másrészt a bizalom erősödésével új befektetők, s ezáltal új tőke megjelenéséhez vezet. **Kimaradás** esetén viszont a megingó bizalom miatt inkább tőkekivonás várható.

Összességében a távközlési és informatikai beruházások az EU-csatlakozás esetében enyhén növekednek, évente átlagosan 210-220 milliárd forintot tesznek ki. Kimaradás esetén ennél évi átlagban 60-70 milliárd forinttal kevesebb új befektetés valószínű.

Nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy az egy főre vetített GDP 6800-8000 dolláros szintjénél az életminőségben olyan minőségi ugrás következik be, amely a fogyasztói igényeket jelentősen átalakítja, s ezzel az informatikai és távközlési szolgáltatók piaci lehetőségei jelentősen megnövekszenek. Az EU-csatlakozás hatására - a gyorsabb gazdasági növekedésnek köszönhetően – az egy főre jutó GDP a 2006-ot követő években az említett tartományba lép. **Így a szolgáltatóknak megéri újabb kapacitásokat kiépíteni** (valamint a befektetőknek a most relatíve alacsony árfolyamú távközlési és informatikai vállalkozásokban részesedést szerezni), **illetve minőségi fejlesztéseket végrehajtani.** (Például UMTS rendszer a mobilszolgáltatásban, fokozott digitalizálás a vezetékes területen illetve a műsorszórásban, vagy a sávszélesség növelése az internet szolgáltatások területén.)

Kimaradás esetén a lassabb gazdasági fejlődés és a jövedelmek lényegesen mérsékeltebb emelkedése miatt a piaci kereslet várhatóan csak sokkal később lépne majd a dinamikus növekedés szakaszába. **Így a szolgáltatóknak nem érné meg minőségi előrelépést jelentő fejlesztések végrehajtása a vizsgált időszakban.**

Az EU-ból való kimaradás esetén a kedvezőtlenebb jövedelmi folyamatok (kereslet), illetve a kapacitások mérsékeltebb ütemű fejlesztése (beruházás) következtében az ágazat **termelése éves átlagban várhatóan 0,6 százalékponttal lenne alacsonyabb** az integrációs változatnál. A legnagyobb problémát itt nem is az eltérés mértéke, hanem annak **minőségi tartalma** okozna: a fejlettebb alkalmazások ugyanis nem terjednének el a piacon, s így a szektor lemaradna a fejlett országokhoz képest, ami az ország versenyképességét is negatívan érintené.

A távközlés eddig sem tartozott a nagy létszámfelvevő ágazatok közé (az összes foglalkoztatott kevesebb mint 1%-a dolgozik e területen), s várhatóan az EU integrációnak sem lesz az ágazatban jelentős foglalkoztatási hatása. Az informatikai szektor ismételt fellendülése viszont vonzhatja a jólképzett, fiatal szakembereket.

e) Közlekedés és szállítás

Számításaink szerint az EU-csatlakozás jelentős pozitív hatással lesz a globalizációban fontos szerepet játszó áru- és személyszállításra. **Felgyorsul a hazai szállítási infrastruktúra kiépülése és modernizálódása** – vasút és közút-hálózat korszerűsödése, a dunai hajózás feltételeinek megteremtése stb. – másrészt a javuló körülmények között **a tranzitforgalom az átlagosnál jóval gyorsabban nő.**

Belépés esetén 2010-ig – az EU támogatásokat is figyelembe véve – mintegy 2500-2800 milliárd forintnyi beruházás valósul meg, s ennek nyomán a legfontosabb közúti EU folyosók, gyorsforgalmi utak az országhatárig kiépülnek, a vasút modernizálása a fő vonalakon (nagy sebességű, kulturált utazást lehetővé téve) megtörténik. Az EU csatlakozás **elmaradása** a fejlesztéseket és azok kedvező közlekedési hatásait számottevően későbbre tolná.

f) Egyéb szolgáltatások

Az EU csatlakozás függvényeként a szolgáltatási szektorban is fellendülés várható. Az üzleti szolgáltatók esetében ezt a piac élénkülése, a közösségi szolgáltatások körében pedig bizonyos tevékenységek (pl. oktatás) támogatottsága okozza. **Kimaradás** esetén ezek a folyamatok nem valósulnának meg.

Az **üzleti szolgáltatás** területén a közepes méretű cégek betelepülése további szolgáltatás-beszállítók megjelenését vonzza majd a belépés esetén. A gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatások területén új kihívás az uniós joganyag, a pénzügyi, számviteli előírások ismerete és alkalmazása. A piac e tekintetben még jobban kettészakad: csak belföldre szolgáltató, illetve a nemzetközi igényeket is kielégítő cégek körére.

A **számítástechnikai szolgáltatók** továbbra is jelentős fejlődés előtt állnak, azonban ennek mértéke belépés esetén gyorsabb lesz, mint anélkül.

A bizalom és a beruházások növekedése az **ingatlanügyletek élénküléséhez vezet**, ez egyaránt érinti a lakáspiacot és az üzleti ingatlanfejlesztést. A csökkenő kamatok is ingatlanpiaci befektetésekre ösztönöznek. **Kimaradás esetén viszont komoly zuhanás lenne az ingatlanpiacon.**

A **közösségi szolgáltatások** közül kifejezetten preferált terület az EU-n belül a szakképzés, a felnőttképzés fejlesztése, az egész életen át történő tanulás megszervezése a munkaerő-piaci alkalmazkodás, a munkanélküliség féken tartása érdekében. A humán erőforrás fejlesztésére Magyarország számára is elérhető EU-s források állnak rendelkezésre a belépést követően. Annak hiányában azonban tovább nőhet a piacképes tudásbeli különbség hazánk rovására.

A közigazgatás gyors átalakítása elengedhetetlen a belépés esetén elérhető területfejlesztési források megszerzése érdekében. E tekintetben olyan regionális intézményi struktúra kiépítése a feladat, amely egyaránt kommunikálni tud az ezeréves megyerendszerrel és az EU megfelelő szervezeteivel. A folyamat felgyorsulása nélkül Magyarország nem képes élni az EU belépés adta előnyökkel. **Kimaradás** esetén a szervezeti átalakulás ugyanolyan fontos maradna, de **az anyagi kényszer megszűnne, így a végrehajtás esélye minimálisra olvadna.**

Az **egészségügy** tárgyi és személyi fejlesztése, gazdálkodásának átalakítása **közvetetten függ az EU belépéstől**, mert a gyorsabb fejlődés, a magasabb GDP alapfeltétele az egészségügyi modernizációhoz szükséges többletforrásoknak.

g) Hatások a vállalati szerkezetre

Az EU-csatlakozás a magyar vállalati struktúra másfél évtizede tartó átalakulásának, nemzetközi integrálódási folyamatának fontos állomása, de nem végállomása. Ennek megfelelően – főleg rövid távon – **nem a belépés, hanem a kimaradás változtatná meg a folyamatok jellegét.**

Belépés esetén a multinacionális cégek érdekeltsége nem változik lényegesen. A nagyobb üzleti biztonság viszont **jelentősen növelheti a külföldi középvállalatok érdeklődését.** Ennek megfelelően **a hazai középvállalati szektor élesebb versenyhelyzetbe kerül, erre a gazdaságpolitikának figyelnie kell.** A mikro- és kisvállalkozások helyzete eddig is differenciált volt, az EU-csatlakozás önmagában nem érinti jelentősen pozíciójukat, hiszen e szektorban nem jellemző a külföldi tőke. Áttételesen – például a kereskedelemben a nagy láncok terjeszkedése eddig nem járt együtt a kis boltok számának komoly csökkenésével – sokuk pozíciója veszélybe kerülhet, ez azonban nem az EU-tagság, hanem a már régóta tartó struktúraváltás következménye lesz.

Az EU jelenlegi és jövőbeni kis- és középvállalkozási támogatási rendszere, a Kisvállalkozói Charta, illetve a különféle programok részben a nagyokkal szembeni védelmet, részben eljárási és anyagi segítséget jelentenek, de csak azok számára, akik ezt igénybe tudják venni.

Kimaradás esetén viszont mind a multik, mind az itt lévő közepes méretű külföldi cégek megijedhetnek és egy részük kivonulhat.

h) Környezetvédelem

Az EU csatlakozással járó környezetvédelmi normáknak való megfelelés a társadalmi jólét európai szintjének eléréséhez elengedhetetlen. A környezetvédelmi célokra EU-források pályázhatók meg. Ezek kisebb része állami forrásokat szabadíthat fel más célokra – a környezetvédelmi fejlesztések jelenlegi közel 70%-os támogatása a Nemzeti Környezetvédelmi program szerint 50%-ra csökkenhet 2004-2006 között –, más részük viszont növeli a környezetvédelmi beruházások volumenét.

Amennyiben Magyarország kimaradna a 2004-ben csatlakozó országok köréből, az a környezetvédelmi beruházások egy részének elodázásához vezetne. A költségvetés

környezetvédelmi ráfordításai a GDP mintegy 1-1,5%-ára esnének vissza a jelenlegi, s az EU-csatlakozás után is feltételezhető 1,5-2%-ról, s a vállalati szektor kb. 6 év alatt valósítaná meg jelenleg 2 éven belülrre tervezett beruházásait. A felkészülés miatt meghozott törvényi és jogszabályi szigorítások várhatóan ebben az esetben is érvényben maradnának, viszont a „türelmi” idő számos területen évekkal kitolódna; a következő csatlakozási hullám időpontjához igazodva várhatóan 2007-re. (Azokon a területeken pedig, amelyeken derogációt kaptunk, 2020-ra.) A beruházások halasztódásának hatása a tipikusan belföldre termelő ágazatokban – mezőgazdaság, bányászat, villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás, építőipar – még erősebben érvényesülne, hiszen versenyképességüket a külpiazi viszonyok kevésbé korlátozzák. A húzóágazatok – pl. a teljes feldolgozóipar – azonban nagymértékben exportorientáltak, emiatt az uniós normák teljesítése itt elkerülhetetlen a piaci pozíciók megtartása és növelése érdekében.

Mindez végülis **rosszabb életminőséget** (több kezeletlen hulladékot, kellemetlenebb levegőt, kevesebb csatornázást stb.) **jelentene**, ami kedvezőtlenül befolyásolna szinte mindent, az egészségügytől a turizmusig.

4. Külkereskedelem a csatlakozás után

Az EU csatlakozás pillanatától a magyar külkereskedelem kettéválik, a tagállamokkal lebonyolított forgalom **intra (belső)**, a nem tagállamokkal lebonyolított **extra (külső)** forgalom lesz. Az intra értékesítést és beszerzést az egységes belső piac előírásai, az extra eladást és vásárlást (a klasszikus értelemben vett külkereskedelmet) az EU kereskedelem- és vámpolitikájának előírásai szabályozzák. **2004 májusától a magyar termékexportnak körülbelül 80%-a, a magyar termékimportnak pedig mintegy 65-70%-a belső forgalom lesz.**

Magyarország EU-15-be és EU-25-be irányuló exportja, 1997-2002 (százalékos megoszlás)

Országcsoportok	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EU-15	71,2	72,9	76,2	75,1	74,2	75,1
Csatlakozó országok*	7,9	6,9	6,1	6,2	6,7	6,7
INTRA (EU-25)	79,1	79,8	82,4	81,3	80,9	81,8
EXTRA (NEM EU-25)	20,9	20,2	17,6	18,7	19,1	18,2

* / A várhatóan 2004. május 1-én csatlakozó országok

Magyarország EU-15-ből és EU-25-ből származó importja, 1997-2002 (százalékos megoszlás)

Országcsoportok	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EU-15	62,8	64,1	64,4	58,4	57,8	56,2
Csatlakozó országok*	6,6	6,2	6,4	6,6	6,9	7,5
INTRA (EU-25)	69,3	70,3	70,8	65,0	64,7	63,7
EXTRA (NEM EU-25)	30,7	29,7	29,2	35,0	35,3	36,3

* / A várhatóan 2004. május 1-én csatlakozó országok

A belső forgalommá alakulás – mivel az EU tagállamokkal és a csatlakozó további kilenc országgal az ipari termékek forgalma már vámmentes – főképpen az áruk fizikai áramlását és a kapcsolódó adminisztrációt érinti. A határ, mint ellenőrzési pont (és sorbanállási hely) megszűnik, vámáru-nyilatkozatot nem kell kiállítani, a tagországban beszerzett termékek

után az áfa megfizetése általános esetben nem azonnali, hanem az áfa-elszámolás nemzeti – és az adott vállalatra érvényes – rendjében történik. Bár nemcsak megszűnnek, hanem létre is jönnek új adminisztrációs kötelezettségek, a változások hatásának egyenlege pozitív. Alacsonyabbak lesznek a vállalkozások tranzakciós költségei, ami javítja versenyképességüket (a jelenlegi tagállamokkal szemben).

A magyar extra-forgalomra a csatlakozástól kezdve az EU kereskedelmi megállapodásai vonatkoznak, aminek következtében a piacvédelem, ezen belül a vámok országcsoportok és termékek szerinti szintje módosul. Ha a fizetendő 2004. évi vámot a teljes extra ipari termékimportra vetítjük, a magyar vámtételekkel számolt vámszint 4,2%, az EU vámtételekkel számolt pedig 1,3%. Az EU csatlakozás után tehát a magyar importőrök (termelők, kereskedők és talán a fogyasztók) számára az extra-importból származó termékek **olcsóbbak lesznek**, mint lennének akkor, ha az importőrnek a magyar vámtételekkel számolt vámot kellene megfizetnie. Az EU a külső vámtételekkel az energiahordozók, a nyers- és alapanyagok mellett a gépek és szállítóeszközök piacát védi a legkevésbé. **Itt az importverseny erősödik.**

A magyar export döntő hányada az EU csatlakozás után (is) vámmentesen lép felvevőpiacaira. (2001-ben – az országokat az EU kereskedelempolitikájának megfelelően csoportosítva – a magyar ipari export 89%-a szabadkereskedelmi partnerországokba, 7%-a legnagyobb kedvezményes országokba, 4%-a fejlődő országokba irányult.) A kereskedelempolitika-váltás azoknak az exportőröknek okozhat **nehézséget**, akiknek az USA és Kanada piacán a Magyarország által a belépésig élvezett általános preferenciális vámok helyett a legnagyobb kedvezményes vámtételekkel kell szembenézniük.

A minden bizonnyal előforduló nehézségek ellenére az EU-n kívülről származó import és az oda irányuló export **adminisztrációja** – sem adat-, sem idő, sem felkészültségbeli igényét tekintve – **nem fog érdemben különbözni a jelenlegitől** a vállalkozások szempontjából. A tényleges vámkezelés pedig korszerűbb eszközök segítségével, kulturáltabb körülmények között, gyorsabban történhet.

A csatlakozásnak önmagában nem lesz számottevő hatása a magyar külkereskedelemre, az átrendeződés ugyanis lényegében már a kilencvenes években végbement.

A **kimaradás** – és ennek hatására a forint várható leértékelődése – rövid távon növelheti az exportot, középtávon azonban **a többi csatlakozó**

ország versenyképessége erősödik a bizalom fokozódása miatt velünk szemben, így a meglévő magyar pozíciók megtartása is kérdésessé válhat.

5. Pénzügyi folyamatok

a) Infláció

A magyar infláció eltérően alakul belépés, illetve kimaradás esetén.

A kimaradás szélsőségesen romló várakozások, tőkemenekülés, pénzügyi krízis és nagyfokú forintgyengülés esetén akár **az infláció 10 százalékpontos felugrását** – 15% körüli szintre – is **eredményezhetné**, de ezzel a katasztrófális következményeket tartalmazó változattal nem foglalkozunk részletesen.

EU-csatlakozás esetén sem remélhető 2003-2004-ben az infláció további lényeges csökkenése. (Az olaj és a nyersanyagok világszerte emelkedik, valamelyest a forint is gyengült, a reáljövedelmek növekedése gyors, az ipari termelői árak idén már emelkednek, miként a háztartási energia ára is. Ugyanakkor a 2004-es EU-csatlakozás miatti árkorrekciók egy részét – például a gyógyszerek áfája – már az áfa-törvény 2003-as módosítása rendezte. A dohánytermékek előírás szerinti adótartalmának elérésére 2009-ig derogációt kaptunk.) **Mindezek nyomán az éves átlagos infláció 5% körül** – 2003-ban inkább kissé felette, 2004-ben inkább kissé alatta – **marad.**

*Az infláció 2005-2006-ban viszont – belépés esetén – egyértelműen csökken. A szabályozott árak körében csak mérsékelt emelést feltételezünk. Egy visszafogottabb fiskális és jövedelempolitika, egy hiteles monetáris politika, valamint egy viszonylag erős árfolyam segít az inflációs várakozások mérséklésében. **2006 körül akár elérhetjük a maastrichti kritériumok által meghatározott inflációs szintet is (3%).** Egy szerényen erősödő reálárfolyam a versenyszféra számára szigorúbb gazdálkodási körülményeket teremt. A termelői árak változása az EU tendenciákat követi. A nem-versenyszféra áralakulását az árfolyam már alig befolyásolja, vélhetően ezen a területen várható a legjelentősebb inflációs impulzus. A kevésbé fejlett országok felzárkózási folyamata alapján azonban feltételezhető, hogy a hazai infláció még évekig meghaladja majd az EMU-országok átlagos árindexét, ahogy ez most látható pl. Írország, Görögország és Portugália esetében. Ennek mértéke a tapasztalatok szerint évi 0,5-1,5 százalékpont lehet.*

Végülis belépés esetén 2003-2006 között az éves átlagos infláció 4,2% körül várható (5% felettiről indul és 3% környékére megy le).

Amennyiben **Magyarország kimaradna a 2004-es uniós csatlakozásból**, akkor **optimista feltételezések szerint is 2003 közepén a várakozások romlása miatt kb. 11%-os, a sáv közepét elérő**

gyors nominális leértékelődés következne be. Ennek hatásaként, 2003-2004-ben összesen 3 (2003-ban 1, 2004-ben 2) százalékponttal magasabb lenne az infláció, mint a csatlakozás esetében. Természetesen a magasabb infláció megemelné a kamatszintet, ami visszahatna az inflációra. Végülis **az átlagos infláció kimaradás esetén a 4 év átlagában 6,2% körül lenne** (erőteljesen emelkedne 2004. közepéig, majd nagyon lassan csökkenne.)

b) Államháztartás

A csatlakozás hatásai az államháztartás folyamataira igen jelentősek, bár végső soron az egyenleget nem befolyásolják lényegesen. A legfontosabb közvetlen hatások a következők:

- Az EU közös költségvetésébe történő átutalások, így a GNI alapú befizetés, az áfa bevételekből való részesedés, a vámbevételek háromnegyedének átadása és néhány más jogcím alapján a magyar költségvetés bevételekiesése illetve hozzájárulás-fizetési kötelezettsége egyenlegrontó hatású. Ez az első évben az éves GDP 0,9%-a, majd tartósan 1,3 %-a körül alakul.
- A magyar mezőgazdaság összes támogatása 2006-ig GDP arányosan valamivel nő, ennek azonban növekvő hányadát finanszírozza közvetlenül az EU. A központi költségvetés által finanszírozott támogatás a teljes összeg egyre kisebb része lesz, így GDP arányosan átlagosan 0,6% körüli kiadási megtakarítás adódik.
- A kohéziós és a strukturális alapokból (illetve az előcsatlakozási alapokból) felhasználható közösségi támogatásokat a kiadási oldalon felhasználják, így látszólag nem érintik a költségvetés egyensúlyi helyzetét. Ténylegesen azonban az új programokhoz 15-25%-os társfinanszírozásra lesz szükség, ami elvileg többlet hazai forrásokat igényelne. A korábban költségvetésből finanszírozott beruházási tevékenységek (pl. autópálya-építés) egy része viszont az eddigi, kizárólag hazai finanszírozás helyett közös finanszírozással folytatódhat, aminek révén a hazai társfinanszírozás nem mindig jelent valóságos többlet terhet. Ugyanakkor a hazai vidékfejlesztési támogatások jelentős növelésére lesz szükség az agrártámogatási rendszer radikális átalakulása miatti hatások kezelésére, a vesztesek helyzetének közvetett javítása érdekében. Így az előzőekből következő pénzügyi többletteleher az első három évben a GDP 0,4%-a lehet.

- A csatlakozás következtében változnak az adóbevételek is. Az 5%-os minimális áfa-kulcs bevezetése nettó többletet eredményez, s ilyen hatású a dohány jövedéki adójának fokozatos emelése, a külföldi betétek utáni kamatok forrásadóztatásának bevezetése. Ugyanakkor kiesést jelent a külföldi tulajdonú leányvállalatok osztalékadóztatásának megszűnése. Összességében ezek a változások 2006-ig a GDP évi 0,2%-ának megfelelő bevételi többletet eredményeznek.
- A csatlakozás viszonylag alacsonyabb reálkamat-szintet eredményez, ami olcsóbbá teszi az államadósság finanszírozását. Ezt a hatást mérsékli a külföldi tulajdonú állampapírok utáni kamatok említett harmonizált forrásadóztatása, ami viszont magasabb bruttó kamatszintet igényel. 1,5 százalékpont hazai bruttó kockázati felár különbséget feltételezve a kiadási megtakarítás teljes évi hatás esetén, azaz némi késleltetéssel a GDP 0,6 %-a.
- A csatlakozással összefüggésben az intézményrendszerben, illetve a megkívánt fizikai feltételek (pl. schengeni határok) létrehozása érdekében jelentős egyszeri és részben folyamatos hazai alkalmazkodási költségek jelentkeznek. Ez az első években elérheti a GDP 0,2%-át.

Így az EU-csatlakozás közvetlen hatása az államháztartás egyenlegére kezdetben összességében negatív, a deficitnövelő hatás a GDP 0,5%-a. Ugyanakkor a gazdasági növekedés gyorsulása többlet államháztartási bevételeket generál (1% többletnövekedés a GDP 0,4%-ának megfelelő többletbevétel). Így a közvetett hatásokat is figyelembe véve a költségvetési egyensúlyi hatások már néhány év alatt kiegyenlítődnek. Különösen így van ez a közvetlen mezőgazdasági támogatások felfutása és az egyszeri kiadások kifutása miatt, bár távlatilag a társfinanszírozási igény is emelkedik.

Ugyanakkor a csatlakozás esetén – az EU források felhasználásával – azonos egyenleg mellett jóval magasabb szintű infrastruktúrafejlesztést lehet megvalósítani, sőt az agrár és vidékfejlesztési támogatások is nagyobbak lehetnek. A csatlakozás előnye így főleg az állami feladatvállalás színvonalának javulásában mutatkozik meg.

A csatlakozás következtében némileg változnak a jövedelemosztzkodási folyamatok. Az adóközponosítás egy része nem

jelenik meg a magyar államháztartásban, ugyanakkor az EU támogatások miatt nőnek a nem adó jellegű államháztartási bevételek. A **jövedelem-újraelosztás, azaz a kiadások aránya a GDP-hez – az EU források felhasználását is beszámítva – emelkedik.** Az EU csatlakozás **nem jelent érdemi különbséget az államháztartás eladósodottságában, mivel a viszonylag nagyobb államháztartási hiány magasabb GDP-vel párosul.**

A **kimaradási** változatban viszont egyfelől a forint jelentős leértékelődése – a költségvetés devizaadósságán keresztül – **az eladósodottság egyszeri növekedését eredményezi,** másfelől a tőke kivonás, az inflációs felugrás és a romló várakozások (a dolog súlyosságától függő mértékben) **megemelik a reálkamatot, s ezzel jelentősen rontják az államháztartás deficitjét.** Elmaradnak vagy súlyosan halasztódnak (forráshiány miatt) azok az állami cselekvések, amelyek a gazdasági növekedés feltételeinek javulását, az infrastruktúra gyors modernizálását szolgálják.

c) Külső egyensúly

A tagság első három évében Magyarország évente 110-125 milliárd forint nettó többlethez jut az EU-tól, részben tőkeátutalások, részben folyó transzferek formájában. Ennyivel közvetlenül és azonnal **javul a fizetési mérleg.**

Az uniós támogatások kerete rendre jóval nagyobb a ténylegesen, pénzügyileg is realizálható összegeknél. A keret összege például 2006-ban meghaladja a 2 milliárd eurót, ez több mint egyharmadával nagyobb, mint a kifizetési előirányzat. Az EU-tagországok a fizetési mérlegben mindig a tényleges pénzáttalásokat számolják el. Ezek a technikai eltérések azonban érdemben nem módosítják a magyar fizetési mérleget.

Az EU következő, 2007-2013 közötti költségvetésének számai ma még nem ismertek, ezért egyelőre nem lehet megbecsülni, Magyarországnak milyen nettó pozíciót sikerül elérnie. Az azonban szinte bizonyosra vehető, hogy **hosszabb távon az egyelőre szerény pozitív szaldó érezhetően javulni fog.** A mezőgazdasági közvetlen kifizetések rendszerében szándékolt változások mindenképpen közelíteni fogják a régi és az új tagoknak járó támogatásokat. Többlettámogatásokra számíthatunk annak következtében is, hogy az EU által 2007. előtt a strukturális és kohéziós politikák keretében elkülönített támogatások nagy részét is ebben az időszakban tudjuk lehívni. Ha sikerül ennek teljes keretét kihasználni, akkor ez további évi 120-130 milliárd forinttal javíthatja a fizetési mérleget.

A csatlakozás tehát eleinte szerény közvetlen pozitív hatást gyakorol a fizetési mérlegre. Vélhetően jóval kedvezőbbek lesznek a közvetett hatások. Ilyen a reálgazdaságra, a versenyképességre és ezen keresztül a nemzetközi megítélésünkre gyakorolt hatás. **EU-**

tagországment Magyarországon adóssághozjárata érezhetően javulni fog és ez megmutatkozik a kamatok csökkenésében. A belépést követően gyorsabban fog emelkedni az export és az import szintje. A vámok lebontása megkönnyíti a termékkereskedelmet, de még fontosabb lehet a szolgáltatások és az idegenforgalom terén bekövetkező forgalombővülés. Végülis csatlakozás esetén feltételezhető, hogy az áruforgalom megnövekvő deficitjét a kamatcsökkenés, az EU-támogatások pozitív hatása és az idegenforgalom aktívumának emelkedése ellensúlyozza a fizetési mérlegben.

Paradox módon a kimaradás rövid távon javíthatja a külkereskedelmi egyenleget a forint leértékelődése miatt. A bizalom csökkenése, a befektetések elmaradása azonban középtávon sokkal erősebb hatású. Ennek mértékétől függően ezért a kimaradás enyhén vagy igen számottevően rontja az ország külső egyensúlyi pozícióját.

Nem várható, hogy a fokozatosan szabadabbá váló munkavállalási lehetőségek hatása érződni fog a fizetési mérlegben. Bár lesznek olyanok, főleg a fiatalabb korosztályokból, akik tartósan külföldön vállálnak munkát, de ők a jövedelmüket ott is fogják elkölteni. A hazautalt munkajövedelmek egyenlege várhatóan továbbra sem fogja meghaladni a néhány milliárd forintot.

d) Úton az euró bevezetése felé

A magyar gazdaság EU-csatlakozása nem jár együtt az Európai Monetáris Unióhoz (az euróövezethez) való csatlakozással. Arra csak később, legkorábban 2007-ben kerülhet sor. Ehhez teljesíteni kell az ún. maastrichti konvergencia-feltételeket, amelyek az árfolyamrendszerre, illetve az árfolyam változására; az infláció maximális ütemére; az államháztartási hiányra és az államadósságra (illetve az utóbbi irányzatára), végül a hosszú távú hitelek kamatainak alakulására vonatkoznak.

Amennyiben a népszavazás eredménye megakadályozná az ország uniós csatlakozását 2004-ben, akkor a forintot – és a magyar gazdaságot – olyan (esetleg kifejezetten romboló erejű) deviza- és tőkepiaci támadások érhetnék, amelyek természete és hatása nem hasonlítható össze a közelmúltbeli (a sáv erős oldalát ért) spekulatív támadással. Az uniós csatlakozásra vonatkozó többségi „nem” esetén a forint enyhébben vagy durván leértékelődne. Ennek – ha a külföldi tőke egy valamivel későbbi, 2007 körüli csatlakozás sikerében sem bízna – az lenne a következménye, hogy az infláció ismét jelentősen felszökne, ezzel a reálbérek és a reáljövedelmek csökkennének, a fizetési mérleg hiányának finanszírozása nehézségekbe ütközne, a gazdaság valószínűleg recesszióba süllyedne. Vagyis kifejezett törés következne be gazdaság fejlődésében. Ennek a következményeit a szokásos módszerekkel sem modellezni, sem előrejelezni nem lehet.

Ha viszont sikerül megteremteni a 2007. évi belépés iránti bizalmat, akkor a negatív hatások kisebbek lesznek és rövidebb ideig érvényesülnek. Ebben az esetben a gazdaság növekedési pályán marad, pénzügyi mutatói is elfogadhatóan alakulnának, bár a teljesítmény jóval elmaradna a 2004. évi csatlakozás esetén lehetségestől.

6. Társadalmi folyamatok^{*1}

a) Munkaerő-piaci átalakulás és társadalomszerkezet

Az EU csatlakozás a foglalkoztatottak száma, szükséges szakképzettsége, valamint migrációja szempontjából gyakorol hatást a magyar munkaerőpiacra. Ezek a módosulások azonban kezdetben szerény mértékűek lesznek.

Belépés esetén a 2003-2006 közötti időszakban **átlagosan évi 0,5%-kal emelkedik a foglalkoztatottak száma**. A **kimaradás éves átlagban 0,2-0,3%-kal, évi 8-10 ezer fővel rontaná a létszámbővítési lehetőségeket**. **A gazdasági növekedés és a létszám alakulása a következő években is az elmúlt időszakra jellemző, évi 3,5-4%-os hatékonyságjavulást eredményez.**

A magyarországi **foglalkoztatás szintje jelenleg** az Európai Unió belül legalacsonyabbnak számító görög, spanyol vagy olasz adatokhoz hasonló, s alatta marad a Csehországban és Szlovéniában regisztrált szintnek is.

A foglalkoztatás ágazati struktúrája az EU-csatlakozás esetén gyorsabban közelít a fejlett országokéhoz. A foglalkoztatás (főleg a részmunkaidős és kiegészítő foglalkoztatás) csökken a mezőgazdaságban, lényegében stagnál az iparban, a szolgáltató szektorban viszont növekszik. Ezen belül a foglalkoztatottak száma tovább zsugorodik a textilruházati és bőriparban, ezzel szemben az infrastrukturális beruházások hatására jelentős fellendülés várható az építőanyag-iparban és az építőiparban. A turizmushoz kapcsolódó tevékenységek is nagyobb létszámot igényelnek. A pénzügyi szolgáltatók foglalkoztatási súlya mérséklődik, míg a szociális ellátásé feltehetőleg bővül.

A munkaerőpiacon tapasztalható mozgások élénkülnek részben a gyorsuló tőke mozgás, részben a munkavállalók előtt lassan, de biztosan megnyíló külföldi munkavállalási lehetőségek hatására. A magyarok számára leginkább vonzó osztrák és német munkaerőpiac még évekig csak korlátozottan, a kialakított kvóták alapján lesz elérhető, számos tagállam azonban teljesen megnyitja kapuit a magyar munkavállalók előtt.

Mindezek a folyamatok eltérő mértékben érintik az egyes **foglalkoztatotti csoportokat**. Az exportorientált, magas hozzáadott értéket produkáló ágazatokban nő a kereslet az **iskolázott** munkaerő iránt. Az **alacsony** hozzáadott értéket produkáló export-ágazatokban viszont a jelenlegi foglalkoztatás is veszélybe kerülhet a növekvő

^{*1} E fejezetben felhasználtuk „A gazdasági döntések hatásai a társadalmi szerkezetre középtávon, különös tekintettel az EU-csatlakozás folyamatára” című kutatás eredményeit.

bérek miatt, különösen, ha a minimálbérek ezekben az ágazatokban is differenciálatlanul tovább emelkednek. A **kis- és középvállalkozásokban** foglalkoztatottak nehezebb helyzetbe kerülhetnek, mert ezek a cégek általában alultőkésítettek és kevésbé versenyképesek, ráadásul az EU-ban bizonyos támogatási formák nem lehetségesek. A csatlakozás azonban újabb piacokat is megnyit, és a felgyorsuló gazdasági növekedés a szolgáltatások iránti belső keresletet is fokozza. Az **agrárium** néhány területe fokozatosan többletforrásokhoz jut, ugyanakkor megszűnnek a kereskedelmi korlátok, erősödik az importverseny. Mindez még differenciáltabbá teszi az ágazat helyzetét. A mezőgazdasági kisüzemek helyzete a támogatásokkal együtt is nehezebb lesz. Az **inaktív** visszatérése a munkaerőpiacra még viszonylag dinamikus növekedés mellett is csak szerény lesz.

A képzett munkaerő iránti kereslet növekedése általában a **fiatal generáció** helyzetét javítja az idősebbekhez képest. A strukturális támogatások révén (a támogatási források okos elköltése esetén) az elmaradott régiók gyorsabb növekedésnek indulhatnak, ami regionálisan kiegyenlítősebb foglalkoztatás bővüléshez vezethet. Mivel az EU elkötelezett az esélyegyenlőség biztosítására, a strukturális alapok támogatásaiból a **romák** és a munkaerőpiacon **hátrányos helyzetű** más csoportok is részesülni fognak, ami csökkentheti az egyenlőtlenségeket és a társadalmi kirekesztés mértékét.

*Magyarország folyamatosan drágul a legalacsonyabb hozzáadott értéket termelő tevékenységek számára, ugyanakkor még tartósan igen olcsó lesz a magasabb tudást igénylő számos – kiemelten a kvalifikált szellemi – tevékenység végzésére. **Kimaradás esetén** a kvalifikált munkaerő iránti igény lassan nő, ugyanakkor a gyenge forint nem tudja ellensúlyozni az ország általános megítélésének romlása okozta negatív hatásokat.*

A **globális piacgazdaságtól az EU-ból való kimaradás esetén** sem tudja magát függetleníteni a magyar gazdaság. Ha csak Magyarország marad ki, és a többi kilenc ország csatlakozik az EU-hoz, akkor **versenyhátrányba kerülünk a térség többi országával szemben is**. A **kívülmaradás** azt is jelenti, hogy nem érvényesül az EU jótékony hatása a gazdaságpolitikák **koordinálásában**, s növekszik a veszélye annak, hogy a hosszabb távú gazdasági szempontok **rövid távú érdekek áldozatául** esnek. A kis- és középvállalkozások számára enyhül a verseny, de szűkebb piacok lesznek jellemzőek. Lényegesen kevesebb jut a regionális kiegyenlítésre, valamint a romák és a hátrányos helyzetű munkaerő-piaci csoportok beilleszkedésére.

b) Munkaerőpiac és migráció

A magyar **migrációs** potenciál a 90-es években meglehetősen stabil, s a tapasztalatok szerint a többi kelet-európai országnál általában **szerényebb** volt. Ez 2001-2002-ben annak ellenére igaz maradt, hogy a külföldi munkavállalást tervezők aránya a korábbi érték **kétszeresére** nőtt. A migráció tervezett iránya is változatlan: a magyarok főképp a (dél-)német és a (kelet-)osztrák munkaerőpiacot tervezik célba venni. Ez a határon átnyúló „nagy régiós migráció” már ma is érvényesül, de jobbra informális keretek között. Ennek tudható be, hogy a napi és heti ingázás jellegű külföldi munkavállalás zöme a nyugati határszélen élőkre korlátozódik, s ez – a külföldi munkavállalás költséges volta miatt – **a csatlakozás után sem fog változni**. A kutatási eredmények szerint Magyarországon a migrációt nem a körülményekkel való elégedetlenség, hanem inkább **a lehetőségek megragadása** befolyásolja.

Az EU-hoz később csatlakozott mediterrán országok tapasztalatai alapján az látszik, hogy a munkaerő szabad áramlását akadályozó korlátok feloldásának hatására **nem nőtt** az új tagállamokból a fejlettebb európai országok felé irányuló kivándorlás. Egybehangzó tapasztalatok szerint a migrációt nem az intézményes lehetőségek megváltozása (a munkaerő szabad áramlását korlátozó szabályok eltörlése) befolyásolja, hanem sokkal inkább **a gazdasági ciklusok és a küldő országok helyzetének alakulása**.

Tekintettel továbbá a magyar munkaerő alacsony mobilitására, a szabad munkaerő-áramlás lehetőségének megteremtődése esetén **sem kell számolnunk a magyar munkavállalók tömeges, kifelé irányuló migrációjával**.

A külföldi munkavállalás lehetősége leginkább a **fiatal szakértelmiségi** réteg számára jelent kedvező lehetőséget. Egy részük a formális csatlakozás előtt is az európai illetve a globális munkaerőpiacon próbált érvényesülni; s a csatlakozással a külföldi munkavállalás további akadályai hárulnak el. A munkaerő szabad áramlásával kapcsolatos **derogáció** valószínűleg inkább a **kevésbé képzett betanított illetve szakmunkásokat fogja sújtani**. Összességében a fogadó állam keresletének nagysága és struktúrája lesz ebben a meghatározó.

A csatlakozás és az EU-n belüli szabad munkavállalás lehetősége a **közsférában** dolgozó értelmiségiek számára is komoly lehetőségeket hordoz. A köztisztviselő kar számára megnyílik az EU intézményekben folytatott karrier lehetősége és az uniós fizetéseknél jóval kevesebbet kereső közalkalmazottak számára is vonzó lehet a külföldi

munkavállalás. A tanárok esetében ugyan nehezebb a mobilitás, de a fiatal orvosokat már most szívesen látják Európa más városainak kórházaiban.

*A Magyarországon **legálisan** foglalkoztatott külföldiek száma a 90-es évek végén mintegy 90-95 ezer főre volt tehető. Feltételezhető, hogy az **illegálisan** foglalkoztatott külföldiek száma ezt lényegesen meghaladja. A Magyarországra történő **bevándorlás** mértéke a rendszerváltás idején tapasztalható gyors növekedés után visszaesett, s alacsonyabb szinten **stabilizálódik**. **Csatlakozás esetén a Magyarországra történő munkaerő-vándorlás** részben a tőkemozgások vonzataként képzelhető el, részben a környező, szintén taggá váló országok magyar ajkú populációja jelenik meg az eddiginél nagyobb mértékben a magyar munkaerőpiacon.*

Paradox módon éppen Magyarország uniós **kimaradása esetén** számíthatunk arra, hogy lényeges **migrációs nyomás** fog Magyarországról az Unió felé irányulni. Az a tény viszont, hogy a schengeni határok Magyarország nyugati és északi határain húzódnak, egyfajta migrációs zsákutcává, gyűjtővé változtathatják hazánkat.

c) Életszínvonal és jövedelem-eloszlás

A háztartások reáljövedelme 2006-ig EU-csatlakozás esetén átlagosan évi közel 4%-kal, míg kimaradás esetén évi átlagban csak kb. 3%-kal nő. A különbség különösen 2003-2004. folyamán jelentős, amit a forint kimaradást követő leértékelődése következtében gyorsuló infláció magyaráz. Ezt ugyanis a bérek az adott helyzetben nem, illetőleg csak részben követnék.

A kimaradás gazdasági válsághoz vezető változata esetén a reáljövedelmek nem emelkednek, hanem csökkennek. A társadalom súlyos árat fizetne a „nem”-ért.

Csatlakozás esetén a munkaerő termelékenysége és a hazai bérszínvonal fokozatosan **közelít** a nyugati országokéhoz. A magyarországi bérszínvonal az EU tagállamok átlagától számottevően elmarad, bár az utóbbi években a minimálbér és a költségvetési szektorban elérhető keresetek jelentős emelése, valamint a forint erősödése miatt a különbség csökkent.

A **nyugdíjasokra** legfeljebb áttételesen hat a csatlakozás, a **nyugdíjrendszer semmilyen eleme nem változik.** Amennyiben a munkaerőpiacon tartós bér-felzárkózási folyamat zajlik le, a nyugdíj indexálási formula ennek kedvező hatásait részben áttemeli a nyugdíjasok életszínvonalába.

Magyarország a jövedelmi egyenlőtlenségek szempontjából az európai középmezőnyben foglal helyet. Nálunk nagyobb a jövedelmek

szóródása, mint a skandináv országokban, vagy a korporatív rendszerrel jellemezhető Ausztriában. Ugyanakkor kisebbek az egyenlőtlenségek, mint a dél-európai országokban, valamint a liberális gazdaságpolitikával jellemezhető Egyesült Királyságban és Írországban. Az egyenlőtlenségek magyar szintje a német és francia egyenlőtlenségi színvonalhoz hasonló. Hasonló következtetések adódnak a relatív szegénységi ráta vizsgálatából: a dél-európai és az angolszász országokban nagyobb a szegénységi küszöb alatt élők aránya, mint Magyarországon, a skandináv országokban és Ausztriában viszont számottevően kisebb. Ugyanakkor az abszolút szegénységi rátákat tekintve Magyarországon határozottan magas a szegények aránya. Az egységes, uniós szegénységi küszöbnél Magyarországon még vásárlóerő-paritáson számítva is a népesség jóval több, mint felének alacsonyabb a jövedelme.

A **csatlakozás** tovább emeli a képzett munkaerő iránti keresletet, viszont növelheti az alacsonyan képzettek munkanélküliségi rátáját. Mindez együtt **növeli a kereseti egyenlőtlenségeket**, főleg ha a képzett munkaerő kínálata nem tud lépést tartani a növekvő kereslettel, a képzetlen munkaerő átképzése pedig megfelelő programok híján nem lesz elégséges. A gazdasági változások mellett tehát az **oktatási rendszer** teljesítménye is döntő fontosságú a kereseti egyenlőtlenségek alakulásánál.

A keresetek egyenlőtlensége szempontjából lényeges, de ma még nem megválaszolható kérdés, hogy a **magyar bérmeghatározási rendszer** az EU csatlakozás után közelíteni fog-e a kontinentális Európára jellemzőbb magasabb (ágazati) szintre kiterjedő alkukra épülő rendszerhez, vagy az angolszász országokra jellemző decentralizált bérmeghatározás szerepe marad döntő. Ez utóbbi nagyobb kereseti egyenlőtlenségeket, de kisebb mértékű munkanélküliséget implicál, ami összességében kedvező lehet a jövedelem-egyenlőtlenségekre és a szegénység alakulására nézve.

A működőtőke-beruházás várhatóan továbbra is a képzett munkaerőben gazdagabb, fejlettebb infrastruktúrájú budapesti illetve nyugat-magyarországi régiókba fog koncentrálni, ami ezeknek a régióknak a gyorsabb növekedését valószínűsíti. Ugyanakkor a Magyarország régióinak jutó EU-támogatások (megfelelő magyarországi befogadó programok és kormányzati rásegítés esetén) javítani fogják az elmaradottabb régiók jövedelmi pozícióját. Összességében tehát **nem várható a régiók közötti jövedelmi különbségek további éleződése**.

A növekedés és a bérfelzárkóztatás körülményei között az **abszolút szegénység csökkenése** valószínű. Reálisnak tűnik, hogy az uniós szegénységi küszöbhez mért magyarországi szegénységi ráta néhány év alatt akár 20-30%-kal is csökkenjen. A szegények és támogatásból

élők helyzetén javít, ha a gyorsabb növekedés nagy számban teremt munkahelyeket. Az Unió a társadalmi kirekesztés ellen akcióprogramok révén különös figyelmet szentel a szegénység monitorozásának és a csökkentés érdekében tett lépéseknek.

Középtávon a **középosztályok** erősödése várható. A mikro- és kisvállalkozók alkotják a középosztály leginkább sérülékeny, instabil rétegét. Közülük azok számára, akik alapvetően a belső piacra termelnek, a bővülő lakossági kereslet és a kapható támogatások még akkor is a megerősödés perspektíváját kínálhatják, ha a csatlakozás e szektor egy részében élesedő versenyt fog hozni. A vállalkezési szférában dolgozó fehérgalléros alkalmazottak a középosztály felső, leginkább stabil helyzetű rétegét képezik, és ez várhatóan az Európai Unió csatlakozást követően sem fog módosulni. A csatlakozás hosszú távon javítani fogja a közalkalmazottak, köztisztviselők helyzetét. A nem versenyszférában foglalkoztatott fehérgalléros alkalmazottak számára sem a kiugró jövedelemjavulás, sem pedig a drámai lecsúszás veszélye nem fenyeget.

A gyors gazdasági növekedés általában együtt jár az **egyenlőtlenségek éleződésével**. Ha a gazdasági növekedés a csatlakozás elmaradása miatt lassúbb, akkor az egyenlőtlenségek növekedése is kisebb mértékű lehet. Valószínű azonban, hogy az unióból való **kimaradás esetén** a jövedelemhez jutás **nem piaci** eszközei nagyobb szerepet kapnának (pl. nem legális tevékenységek, korrupció). Az egyes társadalmi csoportok közötti válaszfalak erősödnének, ezzel a társadalmi együttélés akkor is feszültebb lenne, ha egyébként maguk az egyenlőtlenségek nem lennének túlzottan nagyok. Mindazonáltal **a kisebb jövedelmi különbségek egyben alacsonyabb jövedelmi szint mellett** valósulnának meg, ami azt jelentené, hogy többen élnének egy „abszolút” szegénységi szint alatt. Ezt csak erősítené, hogy **a csatlakozás elmaradásával Magyarország kimarad az európai újraelosztásból és a társadalmi esélyegyenlőséget előmozdítani szándékozó programokból.**

d) Regionális politika és intézményi változások

Az EU-csatlakozás egyik eredményeként Magyarország számára is **megnyílnak** az ország felzárkóztatásának gyorsítását, versenyképességének javítását elősegítő strukturális és kohéziós források. **Az Európai Unió egyik legfontosabb célja az elmaradott régiók felzárkóztatásának elősegítése.**

Az EU-támogatások jelentős része nem országos, hanem **regionális** (illetve ágazati) **szintre koncentrált**. Magyarországon hét tervezési-statisztikai régiót különböztethetünk meg, és a tárgyalások fontos eredményének számított, hogy **Magyarország egész területe jogosult lesz a legnagyobb támogatottságot élvező régiókat megillető forrásokra**. Ez azonban magában rejti annak veszélyét – hasonlóan a korábban csatlakozott országokhoz –, hogy bár az ország egészének fejlődése gyorsul, az országon belüli különbségek tovább növekednek.

Az Európai Unió a Strukturális Alapokból származó támogatásokat a nemzeti források kiegészítőjeként, átfogó programokhoz adja, amelyeket a **Nemzeti Fejlesztési Terv** fog össze. Ezért a tervezési folyamat legkényesebb része olyan intézkedések, illetve projektek kidolgozása, amelyek felkeltik a gazdasági-társadalmi szereplők érdeklődését, **társfinanszírozási** hajlandóságát. Ellenkező esetben előállhat az a helyzet – amellyel nem egy újonnan csatlakozott ország volt már eddig is kénytelen szembesülni –, hogy nem leszünk képesek a rendelkezésre álló források felhasználására.

A kilencvenes évek közepe óta meglevő relatív **előnyünk** a területfejlesztés komplex és magas szintű jogi szabályozása, speciális intézményrendszerének kialakítása terén **lemorzsolódóban van**. Már 2003-ban ki kell alakítani egy olyan, az Európai Unió előírásaihoz közelítő támogatási rendszert, amely – az eddigi pályázatkezelési tapasztalatokat is felhasználva – átláthatóan, koordináltan és egységesen működik. Az Európai Unió a tagállamoktól nem egy minden részleteiben leszabályozott mechanizmus átvételét követeli meg, hanem az alapelvek érvényesítését.

Kimaradás esetén mindezekhez a regionális fejlesztési forrásokhoz nem jutunk hozzá, ami gyakorlatilag lehetetlenné teszi az elmaradottabb területek felzárkózását.

e) Információs társadalom

Az elmúlt években politikai konszenzus rajzolódott ki Magyarországon arról, hogy gazdasági modernizációnak és a társadalmi integrációnak egyaránt fontos előfeltétele az információs társadalom szélesítése, a **tudásalapú gazdaság** feltételeinek megteremtése. Az információs infrastruktúra fejlesztése nagymértékben hozzájárulhat a lemaradó, gazdaságilag hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatásához és

elősegítheti a fogyatékkal, és/vagy társadalmi hátrányokkal élő csoportok társadalmi részvételét is.

Az Európai Unió az eEurope Akcióterven és számos más a tudástársadalom fejlesztését célzó programon keresztül erőteljesen elkötelezte magát arra, hogy **ösztönözze az info-kommunikációs technológiák elterjedését** és ezáltal növelje a társadalmi kohéziót.

Az EU és Magyarország között az információs társadalmat tekintve a **legnagyobb távolság** abban figyelhető meg, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak e területnek. Emellett az internethasználatban is jelentős a lemaradásunk: az EU 15 országában a 15 év feletti népesség 51%-a internethasználó, Magyarországon ez az arány 21%. Még nagyobb a lemaradásunk az otthoni internethozzáférés tekintetében: az Európai Unió 15 tagállamában átlagosan a háztartások 40%-a rendelkezik ezzel, Magyarországon ez az arány 8%, ami még a csatlakozni szándékozó országokhoz képest is alacsony.

A digitális kultúra terjedésének lényeges peremfeltétele, hogy az **oktatási rendszer** milyen mértékben képes megfelelni **két fontos feltételnek**. Az egyik az, hogy a **közoktatásban** mekkora szerepet kap a szélesebb értelemben vett készségek (nyelvi, számítástechnikai ismeretek, problémamegoldó képesség stb.) oktatása. A másik pedig az, hogy az oktatási rendszer és a gazdaság együttműködése milyen mértékben támogatja az **élethosszig tartó tanulás** intézményeinek kiépülését, kiszélesedését. Mindkét tekintetben komoly hiányosságok vannak a hazai oktatási rendszerben.

Jelenleg Magyarország távolsága információs társadalmi szempontból ugyan behozhatatlannak tűnik az észak-európai modellel szemben, de – az unióshoz hasonló és részben azáltal kikényszerített magyarországi elkötelezettség esetén – **nem irreális középtávú cél, hogy utolérjük az információs társadalom fejlettségét jelző mutatók tekintetében igen hasonló adottságú Ausztriát**. A csatlakozás azonban nem jelent automatikus felzárkózást.

A **kimaradás** egyet jelent **hátrányunk további növekedésével**, mert lassul, illetve stagnál az internethasználat és a szélessávú infrastruktúra kiépülésének üteme. Ennek oka részben a fejlesztésekhez szükséges tőkebeáramlás szűkülése, részben pedig a közcélú adatok digitalizációjának és tartalomfejlesztési projektek elmaradása. Negatív hatással jár az is, hogy kimaradás esetén nem játszik szerepet az uniós nyomás a magyarországi politika formálásában.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

Éves növekedési ütemek, 2003-2006 évi átlag
(százalék)

	Belépés	Kimaradás
GDP	4,0	3,2
Export	9,6	5,5
Beruházás	9,3	4,5
Foglalkoztatás	0,5	0,2
Lakossági fogyasztás	3,9	3,2
Reálbér	4,9	3,6
Infláció	4,2	6,2

Néhány ágazat növekedési ütemének különbsége, 2003-2006
(belépést illetve kimaradást feltételezve, éves átlagban, százalék)

Mezőgazdaság	0,8
Élelmiszer- és dohányipar	0,8
Könnyűipar	0,6
Nemfémes ásványi termékek gyártása	1,5
Kohászat, fémfeldolgozás	2,4
Gépipar	0,4
Energetika	0,6
Építőipar	2,0
Kereskedelem	1,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	0,4
Szállítás, raktározás	0,5
Távközlés	0,6
Pénzügyi tevékenység	0,2

2. sz. melléklet

Az EU-csatlakozás hatása Görögország, Portugália és Spanyolország gazdaságára

Az EU-csatlakozás hatásvizsgálatába bevont három kevésbé fejlett dél-európai ország közül Görögország 1981, Spanyolország és Portugália 1986. január 1-jével lett az Európai Közösség illetve Unió (EK-EU) teljes jogú tagja. A belépés hatását tekintve – a nemzeti fejlettségi szint, a követett nemzeti gazdaságpolitika mellett – meghatározó jelentőségű volt a belépés időpontja. A hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején, egészen a nyolcvanas évtized közepéig, az EK-gazdaságok és egész Nyugat-Európa a két olajválság által kikényszerített alkalmazkodás és szerkezetváltás, vagyis a többszörös kényszerek által meghatározott feltételek mellett igen lassan fejlődött. Ilyen helyzetben a kevésbé versenyképes, néhány nemzetközi óriásvállalat és a sok ezer apró kisvállalatot képviselő **görög gazdaság** egy, a szociális jóléti feltételek kiépítésére irányuló gazdaságpolitika mellett, nem tudott profitálni a csatlakozásból. A kibővülés fő haszonélvezői valamennyi ágazatban a többi EK-ország vállalatai voltak, beleértve a mezőgazdasági szektort és az élelmiszeripari ágazatokat is, ahol pedig a csatlakozás előtt a görögök hagyományosan jelentős többséggel és jó versenypozícióval rendelkeztek. A kedvezőtlen külső és a gazdaság lehetőségeitől elszakadt **nemzeti gazdaságpolitika** következtében a görög gazdaság – egyedülálló példaként az EK-EU eddigi bővítési történetében – a csatlakozást követően három éven át visszaesett, 1981-90 között évente átlagosan mindössze 0,7%-kal növekedett. **Görögország a csatlakozás utáni évtizedben tehát nem felzárkózott, hanem leszakadt az EK-EU fejlődési ütemétől és fejlettségi szintjétől.** A hatvanas-hetvenes években megemelkedett részesedése a világexportban ugyancsak visszaesett.

Felzárkózása – kisebb zökkenőkkel – a kilencvenes évek elejétől indult meg. Ennek eredményeként az EU-átlaghoz vizsgált teljesítése (mind folyó áron euróban, mind vásárlóerő-paritáson számolva) 2000-2001-ben közelítette meg az 1981-82-es szintet.

Spanyolország és Portugália lényegesen jobb külső és belső gazdasági adottságok mellett csatlakozott az EK-EU-hoz. Az EK-EU gazdaságának növekedése a nyolcvanas évek közepétől felgyorsult, 1986-1990 között évente átlagosan 3,4% körül fejlődött, ami az 1970-2002 közötti időszak legmagasabb átlagos növekedési üteme.

Portugália gazdasága 1986-1991 között évente átlagosan 4%-kal fejlődött, vagyis meghaladta az ugyancsak felgyorsultan növekvő EK–EU átlagos éves növekedési ütemét. A nyolcvanas évek közepére kialakult magas infláció azonban csak lassan csökkent, 1992-re vált egyszámjegyűvé, az egységnyi termékre jutó reálbérköltség viszont már 1986 után évről évre kisebb ütemben emelkedett. A kilencvenes évek elején bekövetkezett ütemnövekedést 1994 és 2000 között ismét az egységnyi béreköltség növekedésének lassulása követte. A munkanélküliség a sajátos portugál foglalkoztatási politika mellett - munkahelyek megtartása, szükség esetén bércsökkentés árán is - lényegesen alacsonyabb volt és jelenleg is az, mint az EK–EU-átlag. A költségvetés és a folyó fizetési mérleg hiánya a csatlakozást követő években nem emelkedett drasztikusan (viszont mindkettő GDP arányos része magas szintet ért el a kilencvenes évek végén, illetve 2001-2002-ben. Ugyanakkor az ország eladósodásának a GDP-hez viszonyított aránya 60% alá csökkent. Valutájának reálárfolyama a kilencvenes évek egészében emelkedett.

Dél-Európa legnagyobb és legfejlettebb gazdaságának, **Spanyolorzágnak** a csatlakozása – a Portugáliával azonos külső feltételek mellett – ugyancsak sikeresen ment végbe. 1986-1991 között a GDP évente átlagosan 4,3%-kal növekedett (szemben a nyolcvanas évek első felében – 1980-1985-ben – elért 1,3%-os átlaggal). Az ország belső és külső egyensúlyi helyzete teljes mértékben ellenőrzés alatt maradt, a kilencvenes évek elején megemelkedett eladósodását az ország az évtized közepétől 2002-ig a GDP 57%-ra csökkentette. Külkereskedelme a csatlakozás óta eltelt időszak egészében dinamikus, kiegyensúlyozottan emelkedett. A spanyol valuta elkerülte a folyamatos reálfelértékelődést.

3. sz. melléklet

A modellszámítások módszertani háttere

Az EU-csatlakozás vagy kimaradás középtávú gazdasági következményeinek számszerűsítése, a tovagyűrűző makrogazdasági és ágazati tovagyűrűző hatások feltérképezése céljából ökonometriai modellszámításokat végeztünk. Az elemzéshez felhasznált DUNA dinamikus ökonometriai makromodell az INFORUM-modellek típusába tartozik. E modell típust mind a hazai, mind a nemzetközi gyakorlatban széles körben használják hatáselemzésre, illetve érzékenységvizsgálatokra. A vizsgálatokhoz használt modellváltozat a marylandi egyetem kutatócsoportja, illetve a GKI Rt. kollektívája közös munkájának eredménye.

Az általunk alkalmazott modell többszektoros, lényegét tekintve az autonóm végső keresletből vezeti le a termelési és importigényt, azaz a múltbeli adatokban megnyilvánuló szabályszerűségek felhasználásával készít előrejelzést a termelési és a fogyasztási szerkezet várható alakulására. A modellszámítások során – az alkalmazott módszer sajátosságai miatt – nem vehettünk figyelembe olyan „gazdaságon kívüli” tényezőket (mint például a befektetői bizalom, az ország külső megítélése, az üzleti klíma, a várakozások alakulása), amelyek szerepe az európai integráció során nagyon is fontosak. Ezek hatásaival a modell nem számol, nem is számolhat.

A modell adatbázisának két alapvető eleme az ágazati kapcsolatok mérlege, illetve a nemzeti számlaadatok időszora, de fontos szerepük van más – a gazdasági fejlődést folyamatát jellemző – adatoknak is, mint például a termelői inflációnak, a forint reál-árfolyamának, stb. A modell két fő részből áll, ezek a regressziós és a szimulációs blokk. A regressziós blokk három fő mátrixegyenlete a beruházások, a termelékenység és a fogyasztás alakulását írja le tényadatok felhasználásával. E regressziós egyenletek jelentik azokat a sémákat, amelyek a gazdasági jelenségek szabályszerűségeit ragadják meg. A szimulációs blokk e szabályszerűségek, a mérlegösszefüggések és az alkalmazott feltevések alapján készít előrejelzéseket a várható folyamatokra.

A modellszámítás menete a következő volt.

- A modell futtatásával előrejelzéseket készítettünk a 2003-2006 közötti időszakra. Az előrejelzések kiterjedtek a legfontosabb makrováltozókra (GDP, lakossági és közösségi fogyasztás, állóeszköz-felhalmozás, kibocsátás, export, import, stb.), illetve 21 ágazat kibocsátására és beruházására.
- Hazánknak az EU-hoz való csatlakozásával kapcsolatosan két hipotézist fogalmaztunk meg. Az első szerint Magyarország 2004-ben csatlakozik az EU-hoz, míg a második szerint kimarad belőle (talán 2007-ben belép).
- E két hipotézist a modellbe építettük, ezek ágazati és makrogazdasági hatásait teszteltük. Ez nem jelent mást mint azt, hogy a feltételezésekben megfogalmazott változások tovagyrúzó hatásait számszerűsítettük. Megvizsgáltuk, az adott változások milyen hatással vannak a nemzetgazdaság, illetve az egyes ágazatok teljesítményére. (Az alkalmazott munkahipotézisek részletes leírása a tanulmányban megtalálható.)
- A hipotézisek mentén képzett jövőkép-variánsokat vetettük össze egymással. A tanulmányban rendszerint a két változat (tehát a belépés és a kimaradás) közötti különbségeket interpretáltuk.